

ACC. N:R M. 16279: 1-6.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Wihlborg Larsson, Perstorp*
Härad: *N. Åbo* Berättare: " " "
Socken: *Perstorp* Berättarens yrke: *lantbrukare*
Uppteckningsår: *1965* Född år *1898* i *Perstorp*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Breddling. s. 1-6.

LUF 127

Skriv endast på denna sida.

ACC. N:R M. 16279:1

BIODLING.

I dessa trakter fanns i seklets början biodling hos flertalet lantbrukare. Numera är det blott ett fåtal som har bin. Detta är beroende på först och främst att ingen ljunng finnes kvar i markerna, den har nämligen dött ut därför att gran planterats på varje område som förr var fäladsmark till bete. Då ingen ljunng mera finnes, finns intet för bina att suga sedan klövern huggits och blondraget tagit slut. Dessutom har intresset för biodling varit så gott som obefintligt hos yngre generation.

Någon bestämd regel för hur många bisamhällen varje ägare skulle ha, har aldrig förekommit. Det fanns de som hade ett eller två, de som hade sex eller sju och de som hade många flera, vanligen började man med ett samhälle och lät bina föröka sig med tiden. Det fanns de som hade bina tillsammans på lämplig plats där blom- och ljunngdrag fanns. Somliga hade s.k. hälftenbi, d.v.s. ägarerna voro två, den ena boende på den ort där det var lämpligast för dragets skull och den andra på annan ort, t.ex. i något stationssamhälle.

Jag skall nu mestadels hålla mig till den biodling vi hade i mitt barn- domshem under det första årtiondet av 1900 talet. Min fader hade lantbruk med ljunngbevuxen fälad, därför voro bina stationerade här. Hans svåger, alltså min fasters man bodde i samhället Åby, som Klippan hette på den tiden. De ägde bina tillsammans, det var sålunda hälftenbi. Fasters man var den som var bikunnig, det var huvudsakligen han som skötte biodlingen, varför han de flesta söndagar kom hit. Början hade gjorts med ett bisamhälle i en halmkupa, vilken var inköpt av fasters man, fabriks Nils. Från denna stammade efter hand hela odlingen, vilken efter några år omfattade sju bisamhällen. Samtliga placerades i bihus av trä, vilka tillverkades av min fader, så att bi i halmkupa förekom ej mer. Det blev också med åren allmänt att halmkuporna inte mera användes hos någon biodlare, utom vid fångandet av bi efter svärmen. Bikupa var en av halm flätad nästan konformad sak, något plattare upptil, där den var försedd med ett runt hål. Nertill fanns på ena sidan ett hål vid flustret för bina in- och utgående ur kupan. Någon som tillverkade kupor har icke funnits i denna ort, kanske köptes de på marknaderna. Bottnen utgjordes av en bokbräda och inne i kupan sattes pinnar i kors för att bina skulle ha något att börja byggandet av vaxkakorna i. I kuporna fingo nämligen bina själva bygga vaxkakorna och inte

LWF 127

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

31/5-65

som senare i trähusen, där biodlaren satte in konstgjorda kakor, eller rätta-
re stommar till kakor, ty bina måste fortsätta byggandet så att celler upp-
kommo å kakornas sidor, men dessa konstkakor sparade mycket arbete för bina.
Kuporna överdrogas med av halm flätade hattar, för att skydda mot blåst och
regn, om vintern även för kyla. Dessa hattar tillverkade biodlarna själva.
Själva kupans höjd var nog cirka en aln, bottenens diameter något mindre.
Då kupan skulle skattas på honung, måste den vändas upp och ner, varvid en
tom kupa sattes över med sin botten nedåt. Man slog på den upp- och nedvända
kupan med träpinnar och skrämde bina upp i övre kupan. Givetvis flögo många
bin ut i luften, ty hålet i övre kupans topp måste stå öppet för lufttill-
förslens skull, det tog nämligen lång tid innan bina lämnat sin vanliga ku-
pa. Skattandet av honungen var mycket bekvämligare i bihusen. Där sutto ka-
korna i träramar som kunde lyftas upp, vidhängande bin sopades med en vinge
från slaktad höna ner i huset och kakan togs bort. Där kupor användes måste
dessa utökas med en flätad halmkrans som sattes under kupan, om denna blev
fylld med honungskakor. Blev bihuset för litet ökades detta med en insats-
låda som sattes inne i huset över ramutrymmet. Vid svärmningen satte sig bi-
na vanligen i en klump i något träd i närheten, mest kanske mot kvällningen
då det blev kallare i luften. Då gällde det att fånga biklumpen i en tom ku-
pa, något som stundom var svårt, ty de satte sig gärna högt uppe och ofta i
träd som saknade grenar nertill, så stege fick anbringas för att komma upp
till grenarna. Var det någorlunda svalt i vädret voro bina tålige att ösa
i kupan, de stuckos aldrig under svärmning och fångst. Stundom hände det att
en svärm inte stannade i närheten utan flög till skogs, det gick inte alla
gångar att hitta den och fånga den. När man fått svärmen i kupan, satte man
den inne i ett bihus ovanpå ramutrymmet och lade bihuset på. Morgonen där-
efter kunde man lyfta bort kupan, den var då tom, bina hade tagit sin boning
i de konstkakor som funnos i ramarna i bihuset. Över ramutrymmet lades bräd-
ribbor för att hindra bina att gå gögre upp i huset. Detta övre område av hu-
set upp till taket var då instslåda ej var insatt tomt tills det blev kallare
väderlek på höst och vinter. Då fylldes det med halmstoppade säckar för att
hålla högre temperatur i huset. Bihuset hade fyra ben, vilka voro cirka en
långa under huset och till marken, benen stödo i bleckburkar fyllda med vat-
ten för att hindra myror komma upp och in i huset. De voro fiender till bina.

Bihusen placerades i rad, hos oss i riktning öster-väster, vilket nog var det vanligaste hos varje biodlare, ty då vände flustren mot solsidan. Vanligtvis stodo bihusen på något avstånd från gårdens byggnader, dels för att bina skulle ha mera ro och icke störas av förekommande arbeten å gårdsplanen, dels för att man icke skulle gå för nära och äventyra att man blev stucken. Hos oss stodo bihusen i en med gråstensmurar omhägnad bihage, de voro då frådade för större djur som kunde antagas vältä omkull dem.

Skötseln av bina var en ganska omständig historia. På sommaren under dragtiden bestod skötseln huvudsakligen i att man såg efter att tillräckligt med vaxkaker i ramor blevo insatta och om det var behövt, insatslåder anbringades i bihusen. Efter skattningen, vilken utfördes i september månad, hos oss den 6 september, som var min farmors födelsedag, måste tillsyn ske ganska ofta, så att man visste att nog honung fanns till binas vinterföda och om den inte räckte, skedde utfordring med sockerlag. Denna anbraktes i ett trattliknande föremål av bleckplåt, som nertill hade en utskuren rund öppning, vilken överdrogs med tyg. Sockerlagen skulle ha en viss koncistens den fick inte vara för tjock och inte för tunn, den skulle sippra genom tyget och bilda en tunn hinna på dess undersida, å vilken bina skulle suga den i sig. Det var farbror Nils som var mästare för lagens tillredning. Jag kan inte erinra mig att vatten ställdes in till bina. Så snart det blev kyligare väderlek, lades halmsäckar in över ramfältet i huset, endast ovanifrån tillfördes sådan täckning, husens sidor voro nämligen med dubbla bränskikt mellan vilka sågspån var lagd, detta ansågs tillräckligt värmande i sidled. Bihusets botten var ett enkelt bränskikt, det ansågs inte behövt med någon värmande förstärkning där. Var det snöigt, kastades snö in under husen, vid barfrost lades häm eller sågspån på marken. Taket å ett bihus var i ett helt stycke, lutande bakåt och med gångjärn framtill och kunde lyftas upp framåt, så att det var lätt att göra insyn. Då bina fordrades med socker, måste de tillses ganska ofta, så man visste att de ej ledo brist på föda. Vid skattningen användes slöja av flor och röktes det tobak för att hindra bina att sticka. Å händerna hade man skinnhandskar som hade lång krage, vilken trädde över rockärmen och tillbands med snöre. Slöjan var fästad vid en hatt, ett gammalt s.k. plommonstop, den hängde då ett stycke från ansiktet och hindrade inte att se. Innan honungsslungorna kommo i bruk kramades honungen med händerna genom silar lagda över något kar. Vaxet blev då ovan silen.

ACC. N:R M. 16279:4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Slungor kommo i bruk något av de första åren på detta sekel. Som en slunga var ganska dyr i inköp, hade de flesta biodlarna icke egen slunga. Någon odlare köpte en sådan och drog sedan omkring hos de andra och slungade. Slungan var en plåt-cylinder ini försedd med en roter i vilken kakorna fastsattes, slungan drevs för hand med en vev. Alla kakor slungades inte, några behöllos med honungen kvar i vaxet, det ansågs fint att bjuda på smörgås med honung i vaxkaka, denna lades fram på ett tallrik och gästen skulle med kniv själv taga kakhonungen och breda den på smörgåsen. Jag vill inte påstå att jag längtade efter min farmors födelsedag, ty honungskattningen betydde bin i luften i alla riktningar och de kommo även in i rummen, ilska bin (inte så konstigt om de förstode att de blevo plundrade), bin som surrade överallt och stuckos, jag hade alltid den öfuren att bli stucken flera gånger och det svullnade upp hemskt, oftast var det vid ögonen de satte sticken, ett öga var ständigt igensvullet och jag tyckte det gjorde förfärligt ont. Inte var jag så särskilt förtjust i honung, jag fick tandvärk, inte konstigt ty mina tänder voro dåliga redan i barndomen, men i denna tid gjordes inga anstalter för tandvård.

Några år blev resultatet av biodlingen lyckat, jag minns att ett år skattades 100 kg. honung ur sex samhällen, ett annat 110 kg. ur sju. Det blev sålunda 50 resp. 55 kg. pr hushåll, men det mesta såldes, vi lämnade in honung i den lanthandel där vi gjorde våra inköp, jag vill minnas att vi fick 40 öre pr kg. Efter endast några år var priset uppe i det dubbla, men då hade vi inte längre några bin, de dogo alla samhällena en vinter av någon sjukdom som visst kallades utsot, något som i denna tiden inte fanns någon bot för. Försök gjordes året efter med ett bisamhälle som inköptes, men detta dog, troligenvar bihuset smittat av utsoten. Sedan blev det ingen biodling mera i mitt hem. De tomma bihusen sattes in i ett uthus, där de stodo kvar så länge min fader levde, varefter jag sålde dem till en biodlare, granne till oss. Då hade de stått så länge att smittobakterierna nog voro döda, hos den nye ägaren blevo bina inte sjuka.

Som nämnt utbyggde bina vaxceller å de konstgjorda kakor som insattes. I dessa celler fyllde honungen, cellernas utsida överdrogs med vax av bina, det kallades att de "däckades". En del celler gjordes något större än honungscellerna, det var yngelceller, i dem lade visen ägg till nya bin. De allra största cellerna voro "drottningceller", i dem lades äggen till nya visar.

Rovbin, d.v.s. bi från andra samhällen eller vilda bin, ha icke förekommit här. Några andra sjukdomar å bina, än omnämnda utsot mot vilken man icke visste någon bot, har icke omtalats. Bina arbete med att samla honung kallades "drag". Man sade att bina "drogo", då de flöga utpå fält och ängar. Vid svärmning var det alltid den gamla visen som drog ut med de nya bina. Före svärmningen kunde man höra visarna "tala" vid kvällningen. De gäve nämligen från sig vissa ljud, vilka vero något olika hos äldre och nya visar. Lyssnade man invid bisamhället tyckte man sig höra orden "ut, ut, ut" från den äldre visen som hade grövre röst, samt "kvar, kvar, kvar" från en vise med klenare röst. Jag minns mig själv ha hört sådant, fast det givetvis var något på bispråket man hörde. Att bina skulle tala på "svenska" är ju alldeles uteslutet. Mer än en svärm per sommar kunde förekomma i samma samhälle, om det var som det sades "kraftigt", d.v.s. birikt. Det blev det yngste av visarna som till sist stannade kvar hos de gamla bina, påstods det. Fanns det ännu flera visar, blevo de ihjälstuckna av de regerande visen. Ville inte svärmen sätta sig i närheten, brukade man spruta vatten på flygande svärm. Blevo de våta och tunga hindrades deras flykt. Det hjälpte dock inte alltid, utan stundom flöge svärmarna "bort" och kunde inte infångas. Hittade någon en bisvärm sittande å någon annans mark, ansågs svärmen tillhöra den som hittade den. Bina "drogo", d.v.s. arbetade givetvis bäst vid torr och varm väderlek. Regniga dagar lämnade de knappast sitt samhälle.

Honungen användes mestadels som "pålägg" på smörgås. Vid bakning av vissa sorters småbröd tillsattes stundom honung. Fick man honung till smörgås till kaffet, brukade man inte socker till detta. Det ansågs allmänt vara "hälsosamt" att äta honung. Mot någon speciell sjukdom har jag inte hört den användas. Att låta bi sticka sig, ansågs av reumatiker vara bra, ty bi-giftet lindrade värken. Tyvärr förlorade biet sin giftgadd då det "stack", det påstods att bi med förlorad gadd dog omedelbart. Kunde man få bort gadden genast, blev inte svullnade så stor, ty då hann inte allt giftet rinna in i huden. Honung förvarades dels i stora lerkrus och dels i glasburkar. Vid försäljning i mindre partier till förbrukare, användes glasburkar om $\frac{1}{2}$ eller 1 kg. I seklets början fanns inga biodlareföreningar i trakten och varje biodlare fick själv ordna sin försäljning. Beträffande kvaliteten, så skilde man på blomhonung, som var "lenare i smaken och ljunghonung.

Huruvida den ena eller andra kvaliteten var "bäst", vet jag intet om. Som nämnts tillvaratogs vaxet för tillverkningen av konstkakorna. Dock kunde det hända att man ansåg att allt vaxet inte behövdes till detta ändamål. Något vax användes som "skräddarvax" då man sydde. Det var bra till att hålla samman trådarna om man sydde med dubbel tråd. Någon försäljning av vax förekom inte i mitt hem. Däremot gjordes vaxljus något år, om dessa bestode av enbart vax, vet jag ej, men de ansågos brinna med klarare sken än talgljus. Man hade enf form av bleckplåt i vilken instacks en bomullsveke, vaxet hölls varmt så att det kunde rinna och hälldes i formen och fick kallna i denna. Då formen var kall, kunde ljuset skjutas ut med en rund träpinne.

Bina stucko om någon kom "i vägen" för dem i deras flykt vid "drag". De stuckos om man kom tätt intill deras samhälle, i soligt väder. Huruvida de påverkades av någon viss lukt, har jag inte hört. Men det fanns somliga personer, som påstodo att bin aldrig stack dem. Varför vet jag ej, troligen vero sådana personer utsatta för självbedrägeri. Biodlare som hade många bisamhällen kallades ofta "bikung", en benämning som ännu lever kvar, fast den måste anses som skämtsam. En annan benämning var "bigubbe", något som man numera knappast hör. Att det skulle vara särskild tur med hittade bin, har jag inte hört, däremot hade en av våra närmaste grannar som hittat en bisvärm och tagit hem den i en kupa, otur med dem, därför att han råkade slå omkull kupan och fick de flesta bina på sig så att de stucko honom flerstädes på kroppen. Det omtalades att en kvinna en gång stått för nära ett bisamhälle om bina kommo i sådan mängd i huvudet på henne, att hon blev så omtöcknad av stingen, att hon delvis förlorade förståndet. Hon var så länge hon levde något underlig, men det hade hon kanske blivit utan denna händelse. Troligen blevhon inte undersökt av läkare, det var mycket sällan läkare anlätades i sklets början. Att någon stal bin har inte omtalats här. Inte heller att någon förändring i "tur" med bin skulle förekomma om de såldes eller ärvdes.